

**VLADİMİR LENİN SONRASI
SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER
BİRLİĞİ'NDE OTORİTERLEŞME**

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi İlker AKTÜKÜN

İSTANBUL – 2023

ÖZ

**VLADİMİR LENİN SONRASI SOVYET SOSYALİST
CUMHURİYETLER BİRLİĞİ'NDE OTORİTERLEŞME**

MURAT BARIŞ*

Ekim devrimi veya bir başka deyişle Bolşevik Devrimiyle birlikte Vladimir Lenin önderliğinde kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve uygulamaya koyulan NEP (Yeni ekonomi planı) ile, Vladimir Lenin sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde, Josef Stalin'in Komünist Partisi özelinde otoriterleşme konularına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ekim Devrimi, Bolşevik Devrimi, Vladimir Lenin, Josef Stalin, Otoriterleşme

ABSTRACT

**AUTHORITARIANISM IN THE UNION OF SOVIET SOCIALIST
REPUBLICS AFTER VLADIMIR LENIN**

MURAT BARIS

With the October Revolution, or in other words, the Bolshevik Revolution, the Union of Soviet Socialist Republics established under the leadership of Vladimir Lenin and the NEP (New Economic Plan) put into practice, the issues of authoritarianism in the Union of Soviet Socialist Republics after Vladimir Lenin and in the Communist Party of Joseph Stalin will be addressed.

Keywords: October Revolution, Bolshevik Revolution, Vladimir Lenin, Josef Stalin, Authoritarianism

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencisi

GİRİŞ

Rus İmparatorluğu döneminde 1917 yılında yapılan Bolşevik Devrimi'nin kahramanlarından olan Josef Stalin, daha sonra kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin, Vladimir Lenin sonrası 1922-1952 yılları arasında liderliğini üstlenmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nda Adolf Hitler'i yenen adam olarak tarihe geçmiş, fakat diktatörlüğü altında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sınırlarında çalışma kampları, yargısız infaz ve açlık gibi nedenlerden dolayı yirmi milyondan fazla insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Buna rağmen Josef Stalin nasıl bu kadar otoriterleşmiş, güçlenmiş ve yirmi milyon insanın hayatını kaybetmesine neden olurken, neden kimse karşısına çıkmamıştır.

Lenin'in ölümüyle gücü elinde bulunduran Stalin, acımasızca sebep olduğu ölümlerle, tarihin en karanlık sayfalarında yer almaktadır.

Josef Stalin

Josef Stalin adıyla bilinen Yosif Visaryonoviç Cuğaşvili 18 Aralık 1878 Rus İmparatorluğu'nun hemen sınırındaki Gürcistan'ın küçük bir köyü olan Gori de dünyaya gelmiştir. Babası Vissaryon gürcü bir kunduracı, inatçı bir kişiliği olan annesi Ekaterina ise Osetya'lıdır. Yedi yaşına kadar hakkında pek bilgi bulunmayan Josef yedi yaşında çiçek hastalığına yakalanmış ve bu hastalığın izlerini hayatı boyunca yüzünde taşımıştır. Babası onun bir ayakkabıcı olmasını istese de annesi papaz okulunu tercih etmiş ve Gori kilise okuluna kaydolmuştur. Okula geleli daha bir yıl olmadığı halde Marksistlerin Tiflis'te kurdukları illegal bir grupla ilişki kurar ve onlardan ilk kez Marx'ı ve Sosyalizmi öğrenmiş, ilerleyen dönemlerde otoriteye karşı başkaldırıp huzursuzluk çıkarttığı için 1899 yılında okuldan atılmıştır.¹

Aynı yıllarda Sen Petersburg birliği tarafından yayınlanan bir gazetede Lenin'in bir yazısı dikkatini çekmiştir ve bu yazıyı okuduğu andan itibaren çok

¹ Görgen, İsmail: "Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu", Avrasya İncelemeleri Dergisi, 10, 2, 2021, s. 229

geçmeden Lenin, Josef'in gözünde kahramanların kahramanı olmuştur. Bu andan itibaren Josef Marksist bir devrimci olmaya karar vererek Rusya İşçi partisine katılmıştır. Zamanla parti içinde oldukça aktif bir rol almaya başlamıştır.²

1901 yılında Tiflis'te 1 Mayıs gösterilerini örgütlemiştir. Ancak gösteriler Çarlık askerleri tarafından kısa sürede bastırılmıştır. Ardından Batum'a geçmiş ve petrol işçilerini örgütleyerek 1902 yılında petrol işçilerinin greve gitmesinde etkili olmuştur.³

1903 yılında ise Bolşeviklere katılmış ve Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kongresinde kararlılığı ve devrimciliği destek veren tavrıyla Lenin'in dikkatini çekmeyi başarmıştır. Josef kahramanı ile tanışmasının ardından İşçi Partisi'nin ve Bolşeviklerin Kafkasya bölge temsilcisi konumuna gelmiştir. Lakin bir müddet sonra vukuatlarından dolayı tutuklanmış ve ilk önce Batum hapishanesine sonra da Kutay da bir hapishaneye götürülmüştür. 1904 yılına kadar bu hapishanede kalsa da 4 Ocak 1904 hapishaneden kaçmış ve Bakü'ye giderek davaya yeniden katılmıştır.⁴

Rus İmparatorluğu'nda yaşanan 1905 devrimi sırasında Tiflis'te bulunan Josef, aralık ayında Finlandiya'ya geçmiş ve Bolşevik Konferansında delege seçilmiştir. Tiflis'e geri döndüğünde Çarlık askerlerinin devrimi bastırıldığını ve katliamlara başladığını görünce Tiflis'i kana bulayan Çarlık ordu komutanı General Fyodor Griyazanov'a düzenlenen başarılı suikastın ardında yer almıştır.⁵

Josef 1906 yılında ilk eşi olan Ekaterina ile Tiflis'te evlenmiş ancak mutlulukları kısa ömürlü olmuş, çocuklarının doğumundan kısa bir süre sonra yirmi iki yaşındayken eşinin Tiflsten ölmesiyle Stalin, içimdeki son duygu da eşimle birlikte öldü demiştir.⁶

² A.e., s.229

³ Anadolu Üniversitesi Rusya Tarihi Ders Kitabı, s.166-167

⁴ Görgen, a.g.e., s. 231

⁵ A.e., s.231

⁶ Çakırlar, Akıncan, "Stalin Dönemine Bir Bakış", 2018, <https://www.academia.edu>

1908 yılında Josef çalışmalarından dolayı tekrar tutuklanmış ve Bakü'de bir hapisaneye gönderilmiştir. Sekiz ayı bu hapisanede geçiren Josef, daha sonra kuzey Rusya'daki Vologda'ya sürülmüştür. Bir yıl sonra sürgünden kaçarak Bolşevik örgütlenmesiyle ilgili çalışmaların tamamlanmak üzere Bakü'ye dönmüş ancak tekrar tutuklanarak Sibiry'a geri sürülmüştür.⁷

1911 yılında tekrar hapisaneden kaçarak parti yönetiminin isteği üzerine Bolşevik örgütlenmeyi güçlendirmek için Saint Petersburg'a gitmiştir. Doğru dürüst bir çalışmaya girişmeden 1912 yılında polis tarafından tekrar yakalanmış ve tekrar Vologda'ya sürülmüştür.⁸

Bu sırada Lenin onu Bolşevik Partisi'nin ikinci komutanı olarak atamıştır. Bu haberi aldıktan sonra Vologda dan yine kaçmayı başaran Josef, Saint Petersburg'a geri gelmiştir. Bolşeviklerin ilk yasal gazetesi olan Pravda'nın 22 Nisan 1912 çıkmasını sağlamıştır, ancak aynı gün bir kez daha tutuklanarak tekrar Sibiry'a sürülmüştür.⁹

1912 yılında dokuzuncu kez hapisten kaçan Josef artık Rusça da çelik adam anlamına gelen Stalin lakabını almıştır, ardından Prag konferansında Lenin tarafından merkez komitesine seçilerek büyük merkezi yönetim görevlerini üstlenmeye başlamıştır. Ancak Josef Stalin, Rus polisinin hala sıkı takibi altındaydı ve 23 Şubat 1913 de Saint Petersburg'da tekrar tutuklanarak bu sefer Sibiry'a'nın kuzey kutbu dönencesi içinde kalan Kureika köyüne gönderilmiştir. Stalin'in bu kadar kuzeye sürülmesinin nedeni Çar'ın adamlarının bu kez onu ellerinden kaçırmamakta son derece kararlı olmalarıdır.¹⁰

⁷ Görge, a.g.e., s. 230

⁸ Görge, a.g.e., s.230

⁹ A.e., s.230

¹⁰ A.e., s.230

Bolşevik Devrimi

Ekim veya Bolşevik Devrimi olarak da bilinen üçüncü Rus Devrimi'nin ilk zamanlarında başkomutanlık Geçici Hükümetin bütün taleplerini yerine getirdiyse de sonuç olarak 1917 yılı saldırılarının bozgunla neticelenmesi ve General Kornilov'un Başkomutanlığa getirilmesiyle ordu komuta kademesi siyaset arenasında kendilerine yer bulmaya başlamıştır. Lakin otoriter ve disiplinli Kornilov'un talepleri karşılık bulmamış, Kerenski kendisini görevden almıştır. Bu gelişmeler üzerine Kornilov isyan hareketini başlatmıştır. Kerenski bütün sosyalist kesimleri etrafında toplayarak Kornilova bağlı birliklerin Petrograd'a girmesine mâni olmuştur. Bunun neticesinde Kerenski güç kaybetmiş, ordunun desteğini yitirmiş, askerler de kendi içlerinde ayrışmalarına neden olmuştur. Bolşeviklerin ordu içindeki propaganda çalışmaları Kerenski hükümetinin işlerliğini yitirmesine neden olmuştur. Buna mukabil 25 Ekim 1917'de Lenin ve Troçki vasıtasıyla düzenlenen silahlı isyan ile Bolşevikler iktidarı ele geçirmiştir.¹¹

1917 yılına kadar sürgünde kalan ve kaçmayı başaramayan Josef Stalin, Ekim Devrimi olarak da anılan 1917 Rus devrimi ile, Çar'ın tahttan indirildiği haberini alır almaz firar etmeyi başarmıştır. Hapishanedeki binlerce siyasi sürgün gibi Josef Stalin de dönmek üzere yola çıkarak 25 Mart 1917 Saint Petersburg'a ulaşmıştır. Pravda gazetesinin başına geçmiş ve Lenin tarafından Halk Komiserliği görevine atanmıştır. Halk Komiserliğinin görevi, Rus İmparatorluğu toprakları içindeki çeşitli halkların milliyetçilik hareketlerini bastırmaktır. Josef Stalin Sovyetler Birliği kurulana kadar, Rus İmparatorluğu'nda yaşanan iç savaşta Komiser olarak ordu güçlerine karşı savaşmıştır. Bolşevik İhtilali Rusya'nın birçok kentlerinde iç savaşların çıkmasına, çok kan dökülmesine ve Sibiryadan Kafkaslara kadar olan coğrafyadan bağının kopmasına, açlığa ve sefalete, etnik grupların bağımsızlık mücadelelerine neden olmuştur. Bu savaşlar sırasında Rus ordusu tamamen dağıtılarak yerini Kızıl Orduya bırakmıştır.¹²

¹¹ Görgen, a.g.e., s. 231

¹² A.e., s.231-232

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde Otoriterleşme

1921 yılında Bolşevikler iç savaşta galip gelerek 1922 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini resmen kurmuştur. Sovyet Hükümeti Rusya'nın kontrolünü ele geçirmesine rağmen, maddi ve manevi kayıpların olduğu, üç-dört yıl süren bir iç savaşın içine girmiştir. Rusya da 1920'lerden sonra yeni yönetim ve ideallerin olduğu bir dönem başlamıştır. Stalin, azınlıklar için kendi adlarını resmen belirtecekleri bölgeler tesis etmiştir. Lenin, ekonomiyi canlandırarak NEP (Yeni Ekonomi Planı) devreye sokmuştur. Çarlık Rusya'sının yerine tek bir lider Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri ve tek parti Sovyetler Birliği Komünist Partisi olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ortaya çıkmıştır.¹³

21 Mart 1921'de yürürlüğe giren NEP (Yeni Ekonomi Politikası) kapsamında, köylülerden zorla alınan tarımsal ürün alımına son verilmiştir. Köylüler ürünlerini belli bir kar oranında ve istedikleri pazarda satabilmelerinin önü açılmıştır. Tarımsal sektör büyürken fabrikalar imal edilen ürünleri yüksek fiyattan satmaya başlamıştır. Köylüler bunları satın alabilmek için daha çok üretim yapmaya başlayınca tarımsal ürünlerin fiyatları da düşmüştür. Bu sebeple köylülerinde en yüksek fiyat verecek alıcıyı beklemeye başlaması, tüccar ve tefeci olan "Nep men" denilen bir zümrenin çıkmasına yol açmıştır. Onlarda kendi komisyonlarını koyup devlete ürünlerini satmaya başlamıştır. NEP sayesinde savaştan sonra çöken ekonomik yapı toparlanmaya başladığı için "Nep men" denilen bu insanlar görmezden gelinmiştir. 1925 yılında ekonomik ve kültürel olarak büyük bir değişim gerçekleşmiştir.¹⁴

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin kurulmasından kısa bir süre sonra Vladimir Lenin, 1918 yılında uğradığı suikasta bağlı yaralara ve yaşadığı mücadelenin verdiği strese bağlı olarak 1922 yılında felç geçirmiş, sağ tarafı kısmen felçli kalan Lenin, hükümetteki rolü giderek azalmaya başlamıştır. Aynı yılın aralık ayında

¹³ Anadolu Üniversitesi Rusya Tarihi Ders Kitabı, s.195

¹⁴ Anadolu Üniversitesi Rusya Tarihi Ders Kitabı, s.196

geçirdiği ikinci felçten sonra aktif politikadan çekilmiş ve Josef Stalin 1922 yılında Sovyetler Birliği'nin Genel Sekreterliğine seçilerek iktidarı devralmıştır.¹⁵

Stalin'in ilk işi iktidara ortak olabilecek kişileri uzaklaştırmak olurken, bu kişilerin en başındaki isim Lev Troçki olmuştur. İktidarın mutlak ortaklarından biri gibi görünen ve Sovyetler Birliği'nin kurucu babalarından olan Lev Troçki çeşitli nedenler öne sürülerek önce Sibiryaya sürülmüş, ardından da esrarengiz bir şekilde hayatını kaybetmiştir.¹⁶

1930 yılına kadar devam eden tasfiye hareketlerinde parti ve ordudan yüz binlerce insanın çalışma kamplarına gönderilmesine ya da öldürülmesine yol açmıştır. Josef Stalin komünistleri öldürmekte Çarlık Rusya'sı polislerinden kat ve kat daha başarılı olmuştur. Örneğin 1934'teki parti kongresinde seçimle iş başına gelmiş olan Merkez Komitesi üyelerinin üçte ikisinden fazlası daha sonra tasfiye hareketleri sonucu öldürülmüştür. Stalin'in gizli polisi acımasızca kullanışı, keyfi tutuklama ve idam kararları hükümlerine en ufak bir eleştiride bulunanları bile hapse ve çalışma kamplarına göndermesi, toplumu korkutarak zaman içinde sindirmeyi başarmıştır. Artık ülke genelinde ipleri tamamen eline alan Stalin, sanayi ve tarım alanında birtakım reformlar yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda 1930 yılında yirmi beş milyon köylü evlerinden zorla alınarak büyük sanayi fabrikalarına taşınmıştır. Çiftçilik ve ziraat kolektif yani her şeyin ortak olduğu bir politikayla yönetilmeye başlanmıştır. Ancak tüm bu reformlar kısa süre sonra ülke genelinde büyük bir kıtlığın yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle Ukrayna'daki köylüler bu sistemi uygulamak istemesi nedeniyle Josef Stalin'in yaptırımlarına maruz kalmıştır. Tüm Ukrayna abluka altına alındığı ve kıtlıktan kaçmak isteyen köylülere engel olunmuştur. Bunun sonucunda 1932-1933 yılları arasında tahminlere göre yaklaşık on milyon Ukraynalı açlıktan hayatını kaybetmiştir. 1933-1940 yılları arasında başlatılan yeni ekonomi planıyla Sovyetler Birliği topraklarında on bine yakın sanayi tesisi kurulmuş ve II. Dünya Savaşı öncesi ağır sanayi üretimi yirmi senede on iki katına ulaşmıştır.¹⁷

¹⁵ Görgen, a.g.e., s. 234

¹⁶ A.e., s-236-237

¹⁷ Görgen, a.g.e., s. 238-242

II. Dünya Savaşı

Tarihler 1939 yılını gösterdiğinde Almanya'da en az Josef Stalin kadar tehlikeli ve çılgın bir diktatör olan Adolf Hitler Avrupa'da işgallere başlamıştır. 1938 de Avusturya'yı 1939 da ise Çekoslovakya'yı işgal eden Adolf Hitler gözünü Polonya'ya dikmiştir. I. Dünya Savaşı'nın ardından Polonya-Rus savaşında batı topraklarını Polonya'ya terk etmek zorunda kalan Rusların da gözü eski topraklarında kalmıştır. Bunun farkına varan Hitler, Stalin'e Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalama teklifinde bulunmuştur. İki ülke arasında 23 Ağustos 1939 Moskova'da imzalanan Saldırmazlık Paktının hemen sonrasında Almanya, Polonya'yı batıdan Sovyetler Birliği ise doğudan işgal etmiştir.¹⁸

Bu olay Avrupa için bardağı taşıran son damla olmuştur. Hemen akabinde İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle II. Dünya Savaşı da resmen başlamıştır. Hitler, Almanya'sı 1941 yılının ortalarına kadar Fransa, Danimarka, Norveç'i işgal ederek batıdaki genişleme politikasını tamamlamıştır. Bu dönemde Josef Stalin Alman sınırına önlem olarak yaklaşık üç milyon Sovyet askerini yığmasına rağmen, Hitler'in Alman Sovyet Saldırmazlık Paktına sadık kalacağından neredeyse emin olmuştur. Ancak Hitler tam olarak öyle düşünmemiştir. Nazi Almanya'sı 22 Haziran 1941 de Sovyetler Birliği'ne saldırarak bu paktı çiğnemiş ve saldırıların nedenini Sovyetler Birliği'nin Almanya sınırına çok fazla asker yığmasını göstermiştir. Sovyetler Birliği, Nazi saldırısı karşısında ilk altı ayda dört milyon askerini kaybederken, Almanlar Moskova'ya yüz yirmi kilometre kala ancak durdurulabilmiştir. Moskova'ya ulaşamayacağını anlayan Adolf Hitler, ordusunu Stalin'in ismini taşıyan Stalingrad şehrine çevirmesiyle dünyanın gördüğü en büyük direnişlerden biri yaşanmıştır. Nazi ordusuna geçit vermemek için Josef Stalin'in emriyle asker, sivil, yaşlı, kadın ve çocuk demeden herkes Stalingrad'ı canı pahasına savunmaya başlamıştır. Çok çetin, geçen çatışmaların ardından Sovyet askerleri

¹⁸ A.e., s. 242

Alman askerlerinin geri püskürtmeyi başarmıştır. Bu tarihten itibaren ise Sovyet ordusu Nazi askerlerini önüne katarak Berlin'e kadar kovalamıştır.¹⁹

Josef Stalin, II. Dünya Savaşı'nın sonlarında kıvıllı ordu tarafından Nazi işgalinden kurtarılan Doğu Avrupa ülkelerinde komünist partilerin iktidara gelmesine destek sağlamıştır. Çekoslovakya, Doğu Almanya, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, Polonya, Yugoslavya Federasyonu, Macaristan ve Romanya'da Sosyalist Halk Cumhuriyetleri kurulmuştur.²⁰

¹⁹ Anadolu Üniversitesi Rusya Tarihi Ders Kitabı, s.202-204

²⁰ İlker Aktükün, Ders Notları-İki Dönem Arası Dönemde Sovyetler Birliği & İkinci Dünya Savaşına Giden Yol, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, s.62-67

SONUÇ

Josef Stalin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki siyasi sistemi daha da otoriterleştirmiştir. Muhalefet ve eleştiriye tahammül göstermemiş ve baskıcı politikalar uygulamıştır. Birçok kişi, Josef Stalin'in yönetimi altında haksız yere tutuklanmış, hapsedilmış veya öldürölmüştür. Yaygın bir siyasi terör dönemi yaşanmış ve Josef Stalin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin politikasını kontrol etmek için toplumun her alanına yayılan bir korku ortamı yaratmıştır.

Josef Stalin'in liderliği altında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dış politikası da belirgin şekilde değişmiştir. Soğuk Savaş döneminin başlamasıyla birlikte, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Batı Bloku arasında ideolojik ve stratejik bir çatışma başlamıştır. Josef Stalin, Batı Blokuyla mücadele etmek için çeşitli stratejik hamleler yapmış ve Doğu Blok'undaki ölkeleri Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğine bağımlı hale getirmiştir.

Ancak Stalin'in II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru kötüleşmeye başlayan sağlığı, çok fazla sigara içmesi ve II. Dünya Savaşı'nın stresi onun Mayıs 1945 de hafif bir felç geçirmesine neden olmuştur. Bu tarihten sonra sürekli sağlık sorunları yaşamaya başlayan Josef Stalin, Ekim 1945 de kalp krizi, 1 Mart 1953 de ise yeniden ağır bir felç geçirmiş ve doktorların onu hayatta tutma çabalarının işe yaramaması üzerine Josef Stalin, 5 Mart 1953 akşam saat dokuz ellide, yetmiş dört yaşındayken hayatını kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

AKTÜKÜN, İlker: **Ders Notları**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

DEVLET, Nadir, HATİPOĞLU, Esra, SARIAHMETOĞLU, Nesrin: **Rusya Tarihi**, Eskişehir, Ocak 2013

ÇAKIRLAR, Akıncan, “Stalin Dönemine Bir Bakış”, 2018, <https://www.academia.edu>

GÖRGEN, İsmail: “Rusya’da Stalinizm’in Doğuşu”, **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, 10, 2, 2021, s. 225-248